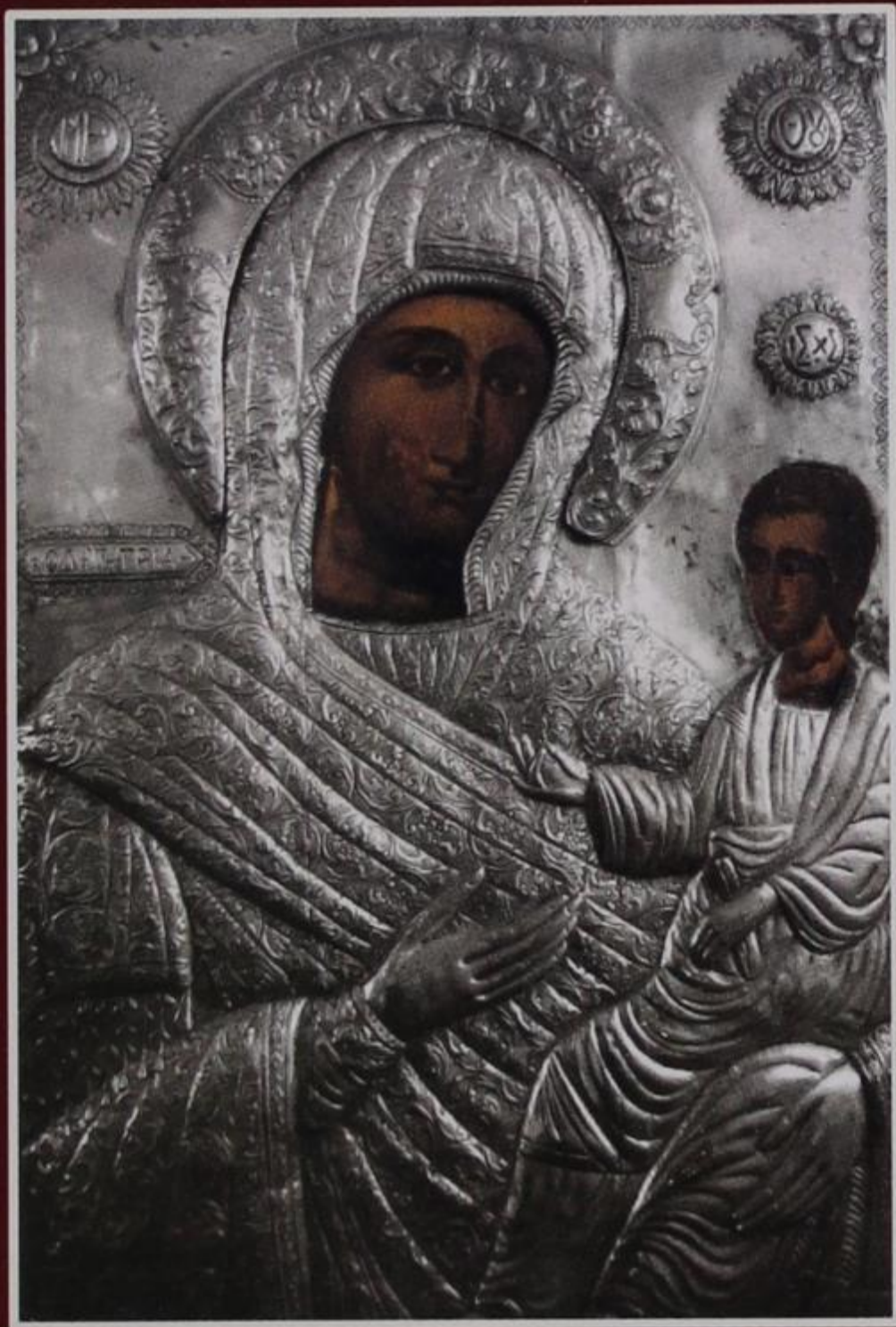

Πρεσβ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΑΤΣΗ

ΠΛΗΚΑΤΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Ἡ θαυματουργός εἰκόνα τῆς Παναγίας
προστάτιδος τῶν Γραμμοχωρίων

Ὁ Παντοκράτορας στό Ναό
τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου

Πρεσβ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΑΤΣΗ

ΠΛΗΚΑΤΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Ἡ θαυματουργός εἰκόνα τῆς Παναγίας
προστάτιδος τῶν Γραμμοχωρίων

ΚΟΝΙΤΣΑ 2009

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
ΚΟΝΙΤΣΑΣ	
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ	52444
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ	11 - 10 - 2010
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.	

Τίτλος βιβλίου:

ΠΛΗΚΑΤΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

**Ἡ θαυματουργός εἰκόνα τῆς Παναγίας,
προστάτιδος τῶν Γραμμοχωρίων**

© Πρεσβ. Διονύσιος Τάτσης

Α' ἔκδοση: 2009

Κεντρική διάθεση:

Πρεσβ. Διονύσιος Τάτσης

441 00 ΚΟΝΙΤΣΑ

Τηλέφωνο: 26550-22788

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
Α΄. ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΠΡΟΣ ΠΛΗΚΑΤΙ	7
α΄. Πυρσόγιαννη.....	10
β΄. Βούρμπιανη.....	14
γ΄. Όξυά.....	17
δ΄. Τό Άσημοχώρι.....	18
ε΄. Χιονιάδες.....	20
στ΄. Γοργοπόταμος.....	24
Β΄. ΓΡΑΜΜΟΣ	28
Γ΄. ΔΥΟ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΡΑΜΜΟ.....	33
α΄. Τά στοιχειά του Γράμμου	36
β΄. Ή Τσιούκα Πέτς	37
Δ΄. ΠΛΗΚΑΤΙ	39
Ε΄. Η ΕΥΡΕΣΗ ΤΗΣ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ	45
ΣΤ΄. ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ.....	53
α΄. Ή Παναγία προστάτεψε τό Πληκάτι.....	56
β΄. «Βοήθα με, Παναγία!».....	57
γ΄. Πνευματική άσπίδα.....	57

δ' . Μέ τό φωτισμό τῆς Παναγίας	58
ε' . Δέν πραγματοποιήθηκε τό σχέδιο τῶν Γερμανῶν ..	59
στ' . Ἡ Παναγία λύνει τήν ἀνομβρία	60
ζ' . Ἀλλόθρησκοι γίνονταν χριστιανοί	61
η' . Ἐλυσε τήν ἀτεκνία	62
θ' . Ἰατρός ψυχῶν καί σωμάτων	63
ι' . Τά δάκρυα τῆς Παναγίας	63
Ζ' . ΟΙ ΙΕΡΟΙ ΝΑΟΙ ΤΟΥ ΠΛΗΚΑΤΙΟΥ	65
α' . Ἱερός Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου.....	67
β' . Ἱερός Ναός Ἁγίου Ἀθανασίου	71
γ' . Ἱερός Ναός Ἁγίου Νικολάου.....	76
δ' . Ἱερός Ναός Γεννήσεως Θεοτόκου (Παναγιπούλα)	79
ε' . Ἱερός Ναός Ἁγίων Κωνσταντίνου καί Ἐλένης.....	80
στ' . Ἱερός Ναός Ἁγίας Τριάδος.....	80
ζ' . Ἱερός Ναός Ἁγίου Χριστοφόρου.....	81
η' . Ἱεροί Ναοί Προφήτου Ἡλία καί Ἁγίου Δημητρίου...	82
Η' . ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΕΣΗΣ ΤΗΣ Ι. ΕΙΚΟΝΑΣ... 83	
Θ' . ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΑΣ	109
Ι' . ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΠΙΜΕΤΡΟ	131

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ συγγραφή καί κυκλοφορία τοῦ παρόντος βιβλίου ξεκίνησε ἀπό ἓνα παιδικό μου βίωμα. Θυμᾶμαι ἔντονα, ὅταν πηγαίναμε στό Πληκάτι, στίς 16 Φεβρουαρίου, γιά τή γιορτή τῆς Παναγίας, ὅλα τά μεγάλα παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἀπ' τό Ἀσημοχώρι, περπατώντας δύο ὥρες. Τίς περισσότερες φορές τά κρύα καί τά χιόνια δυσκόλευαν τήν πεζοπορία μας. Καί αὐτό ἦταν ἡ μεγάλη μας χαρά.

Ἀργότερα, ὅταν ἔγινα κληρικός, προσπαθοῦσα νά εἶμαι στή γιορτή καί νά λειτουργῶ μέ ἄλλους κληρικούς ἢ καί μέ τό Μητροπολίτη. Ἰδιαίτερα συνδέθηκα μέ τό Πληκάτι κατά τήν περίοδο πού εἶχε ἀποχωρήσει ἀπ' τήν ἐνορία ὁ π. Κωνσταντῖνος Βασάκος καί εἶχε μείνει χωρίς ποιμένα. Τότε – ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '90 – ἐδελοντικά, χωρίς ἔγγραφο ἐντολή, ἀλλ' ἀπλῶς μέ προφορική συγκατάθεση τοῦ ἀείμνηστου Μητροπολίτη Σεβαστιανοῦ, ἄρχισα νά ἐξυπηρετῶ καί τό Πληκάτι, παράλληλα μέ τό Ἀσημοχώρι, τό Γοργοπόταμο καί τίς Χιονιάδες. Στό σύντομο χρονικό διάστημα πού διακόνησα στό χωριό, εἶδα ὅτι ὑπῆρχε ἀνάγκη νά τυπωθεῖ ἓνα βιβλίο μέ στόχο τήν προβολή τοῦ Πληκατίου καί ἰδιαίτερα τῆς ἱερῆς Εἰκόνας τῆς Παναγίας, νά εἶναι δηλαδή ὁδηγός καί συνέκδημος συνάμα, ἀφοῦ θά περιεῖχε καί τήν Ἀκολουθία τῆς εὐρέσεως τῆς

δαυματουργοῦ Εἰκόνας. Ἡ ἰδέα ἐνισχύθηκε τό 2009, στίς 16 Φεβρουαρίου, καί ἀμέσως ἄρχισα ν' ἀξιοποιῶ τά λίγα στοιχεῖα τοῦ ἀρχείου μου καί νά συγκεντρῶνω καί ἄλλα. Ἔτσι προέκυψε τοῦτο τό ταπεινό βιβλίο, τό ὁποῖο, διά πρεσβειῶν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, πιστεύω νά ὠφελήσει πνευματικά τούς καλοπροαίρετους ἀναγνῶστες.

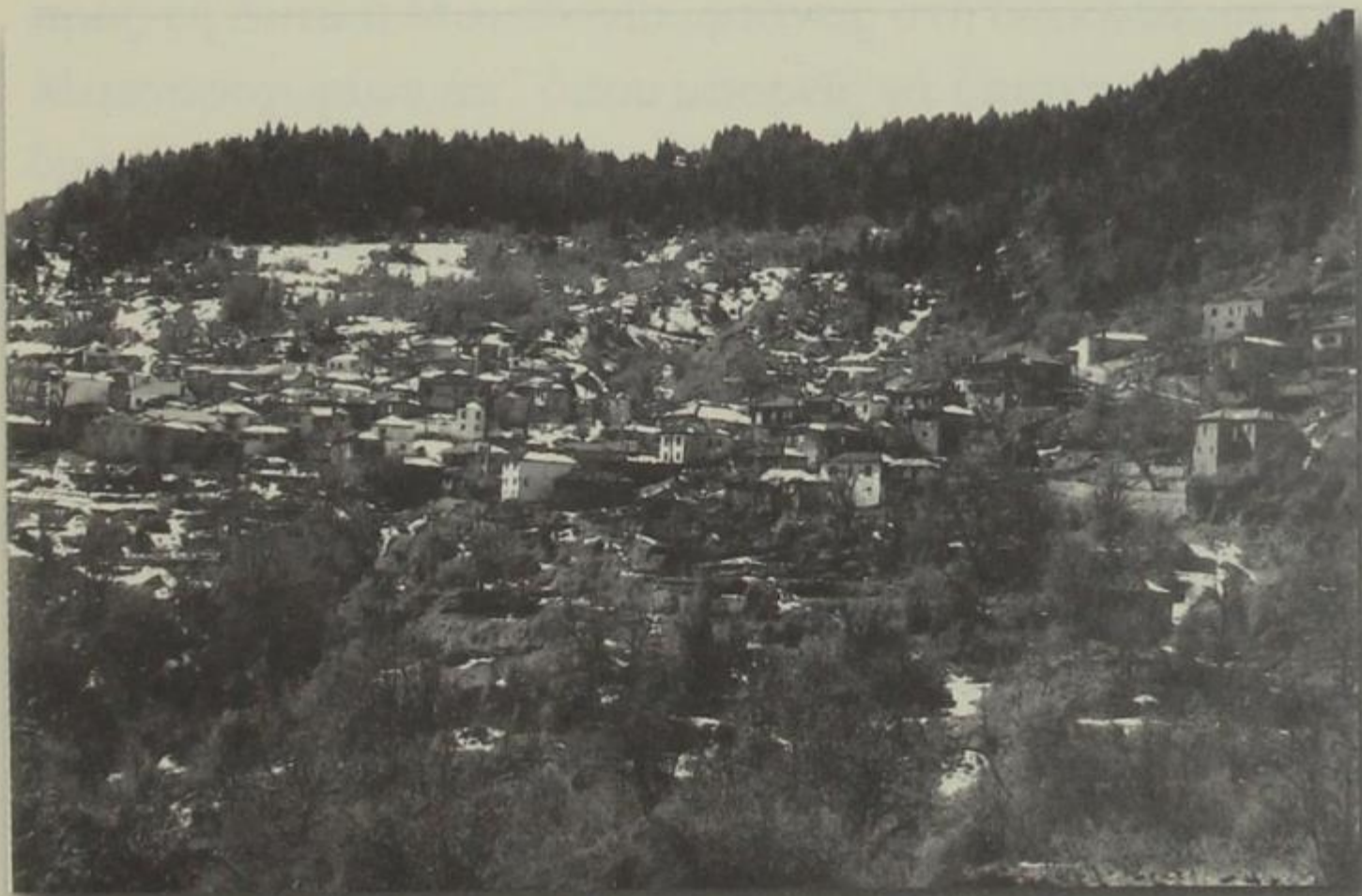
Τέλος, εἶναι περιπτώ νά ἐνημερώσω τούς ἀδελφούς ὅτι τέτοια βιβλία, τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος, ποτέ δέν ἀφήνουν κέρδος στό συγγραφέα. Ἀντίθετα, τόν ἐπιβαρύνουν οἰκονομικά, γιατί τά ἔξοδα τῆς ἔκδοσης εἶναι πολλά καί οἱ πωλήσεις ἐλάχιστες.

Πρεσβ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΤΑΤΣΗΣ

Ἐκφράζω τίς εὐχαριστίες μου στόν Γρηγόριο Παπανώτη καί Δημήτριο Ζιώγα γιά τίς φωτογραφίες πού πρόθυμα ἔδωσαν στή διάθεσή μου.

α'

ΔΙΑΔΡΟΜΗ
ΠΡΟΣ ΠΛΗΚΑΤΙ

Χειμερινή εικόνα του Πληκατίου.

Ἀκολουθώντας ἀπ' τήν Κόνιτσα τό δρόμο πού ὀδηγεῖ πρὸς τή Δυτική Μακεδονία, φτάνεις στή διακλάδωση τῶν Μαστοροχωρίων ἀπ' ὅπου μπορεῖς νά ἐπισκεφθεῖς ἑπτά ὁμορφα χωριά, μέ τελευταῖο τό Πληκάτι, τό ὁποῖο ἀποτελεῖ τό ἀντικείμενο μελέτης τοῦ παρόντος βιβλίου.

Ἡ ὁμάδα αὐτή τῶν χωριῶν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης παρουσιάζει ξεχωριστό ἐνδιαφέρον. Εἶναι γνωστοί κι ἔξω ἀπ' τήν Ἠπειρο οἱ μαστόροι τῆς Πυρσόγιαννης, οἱ λόγιοι τῆς Βούρμπιανης, οἱ μαστόροι καί οἱ μαραγκοί τῆς Ὁξυᾶς, οἱ μαραγκοί τοῦ Ἀσημοχωρίου, οἱ ἀγιογράφοι καί ζωγράφοι τῶν Χιονάδων, οἱ ξυλογλύπτες τοῦ Γοργοποτάμου, οἱ μαστόροι τοῦ Πληκατίου. Γνωστή ἐπίσης εἶναι καί ἡ θαυματουργός εἰκόνα τῆς Παναγίας πού φυλάσσεται στό ἀκριτικό χωριό.

Τά χωριά αὐτά εἶναι χτισμένα στήν περιοχή τοῦ Γράμ-

μου,¹ τοῦ δεύτερου σέ ὕψος βουνοῦ τῆς ἐπαρχίας (ὕψόμ. 2.520). Πρῶτο εἶναι ὁ Σμόλικας μέ 2.637 μ. Ὁ ἀμαξιτός δρόμος διασχίζει τά χωριά καί μόνο γιά τήν Ὁξυά καί τίς Χιονιάδες χρειάζεται ν' ἀκολουθήσεις διακλαδώσεις λίγων χιλιομέτρων. Ἡ ἀπόσταση ἀπ' τήν Κόνιτσα μέχρι τό Πληκάτι εἶναι 50 χλμ.

Γιά νά σχηματίσει ὁ φίλος ἀναγνώστης μιά εἰκόνα τῆς περιοχῆς, θά σημειώσω μερικά στοιχεῖα, κυρίως ἱστορικά, γιά κάθε χωριό.²

1 . Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τό ὑψόμετρο κάθε χωριοῦ. Πυρσόγιαννη 860 μ., Βούρμπιανη 900 μ., Ὁξυά 1 .020 μ., Ἀσημοχώρι 970 μ., Χιονιάδες 1 .120 μ., Γοργοπόταμος 940 μ. καί Πληκάτι 1 .180 μ.

2 . Σέ στατιστικό πίνακα «τοῦ ἄρρενος καί θήλεως ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ τῆς ἐπαρχίας Βελλᾶς καί Κονίτσης», πού εἶχε καταρτιστεῖ στίς ἀρχές τοῦ 1911, ἀναφέρονται καί τά ἐξῆς: «**Πυρσόγιαννη**, ἄρρενες 828, θήλεις 739, σύνολο 1 .567. **Βούρμπιανη**, ἄρρενες 743, θήλεις 771, σύνολο 1 .514. **Σέλτσι** (ν. Ὁξυά), ἄρρενες 161, θήλεις 167, σύνολο 328. **Λισκάτσι** (ν. Ἀημοχώρι), ἄρρενες 165, θήλεις 170, σύνολο 335. **Χιονιάδες**, ἄρρενες 228, θήλεις 227, σύνολο 455. **Τούρνοβον** (ν. Γοργοπόταμος), ἄρρενες 178, θήλεις 174, σύνολο 352. **Πληκάτι**, ἄρρενες 141, θήλεις 122, σύνολο 263».

Τά τρία πρῶτα χωριά ἀνήκαν στόν καζά (διοικητική περιφέρεια μικρότερη ἀπ' τό νομό, ἐπί τουρκοκρατίας) Κονίτσης, ἐνῶ τά ἄλλα στόν καζά Κολώνιας.

α'. Πυρσόγιαννη

Πρῶτο χωριό ἡ Πυρσόγιαννη, πού ἦταν ἓνα ἀπό τά κεφαλοχώρια τῆς ἐπαρχίας. Βρίσκεται ἀνάμεσα σέ ὑψώματα τοῦ Γράμμου. Τά πόδια της τά περιβρέχει ὁ Σαραντάπορος, ἐνῶ ἀπό τά ἄλλα μέρη τή στεφανώνουν πυκνά δάση ὄξυᾶς, πεύκου καί ἔλατου. Εἶναι ἄγνωστο πότε χτίστηκε. Ἡ παράδοση λέγει ὅτι οἱ μικροί μαχαλάδες πού ὑπῆρχαν σέ διάφορα σημεῖα συνενώθηκαν στή σημερινή θέση καί ἀποτέλεσαν ἓνα μεγάλο χωριό μέ 2.000 κατοίκους.³

Ἡ Πυρσόγιαννη ἔχει μεγάλη ἡλιοφάνεια. Εἶναι ἓνα

Δήμος Μαστοροχωρίων	
Πυρσόγιαννη	2
Βούρμπιανη	7 – Οξυᾶ 15
Ασημοχώρι	10
Χιονάδες	12
Γοργοπόταμος	15
Πληκάτι	20

*Χιλιομετρικές ἀποστάσεις
ἀπ' τή διακλάδωση τῆς Πυρσόγιαννης*

3 . Γιάννη Μαυρομάτη, *Ἱστορία καί παράδοση τῆς Πυρσόγιαννης*, Ἡγουμενίτσα 1989, σελ. 5 .

χαρούμενο κι όμορφο χωριό. Τά σπίτια του είναι χτισμένα μέ διαλεχτές πέτρες καί πελεκημένα άγκωνάρια από τούς ξακουστούς σέ όλο τόν κόσμο Πυρσογιαννίτες μαστόρους, οί όποιοι κόσμησαν, ως γνωστό, πολλά μέρη τής Έλλάδας μέ πύργους, παλάτια, σπίτια, γεφύρια κ.ά. άπ' τά όποια θαυμάζουμε τήν τεχνική τους άρτιότητα.⁴

Άνηφορίζοντας σήμερα τά σοκάκια τής Πυρσόγιαννης καί σκύβοντας στοργικά σέ κάθε σκαλιστή πέτρα, κτητορική έπιγραφή καί τοιχοποιία, διαπιστώνεις πώς ή εϋθύνη, τό μεράκι καί ή γνώση σέ βάθος χαρακτήριζαν τή δουλειά τών παλιών μαστόρων. Άπό τίς κατασκευές τής τουρκοκρατούμενης κοινότητας σώζονται ελάχιστες καί ή διατήρηση μερικών άκόμα λιθόγλυφων όφείλεται στήν

Ό Άγιος Χαράλαμπος τής Πυρσόγιαννης.

4. Νικολάου Γ. Τσίπα, *Άντάμωμα μέ πατρογονικούς αντίλαλους τής Πυρσόγιαννης*, Μαρούσι 1987, σελ. 17.

περισυλλογή και έπανατοποθέτηση -συνήθως σέ άσχετο σημείο τής τοιχοποιΐας - από νεώτερους μαστόρους. Τά παλιότερα λιθανάγλυφα έντοπίζονται γύρω στά 1750 και βρίσκονται στόν Άγιο Νικόλαο. Τά μπουλούκια τών κουδαραίων είχαν ειδικευμένους πελεκάνους πού τούς διέκρινε τό ταλέντο και ή φαντασία. Στά λιθανάγλυφα του Άγίου Νικολάου ή διακοσμητική διάθεση, ή μαστοριά στίς καμπύλες τών ζαρκαδιών και στό φτερούγισμα τών πουλιών, παρά τή μεγάλη φθορά, σέ άφοπλίζουν μέ τή φρεσκάδα τους.⁵

Όπου νά γυρίσεις και νά σταθεΐς στήν Πυρσόγιαννη βλέπεις άγρια βλάστηση πού όμορφαίνει τά πάντα. Άπέναντι τό βουνό τής Καστάνιανης, δεξιά εκείνο τής Στράτσιανης και άριστερά ή Φετόκος, ή Σέλτση και οί ύπώρειες του άγέρωχου Γράμμου. Τά βουνά τής Πυρσόγιαννης και αύτή άκόμα ή Κράπα πού δεσπόζει, είναι κατάφυτα.⁶

Οί άντρες και οί γυναΐκες πού κατοικοῦσαν στήν Πυρσόγιαννη από τά παλιά τά χρόνια ήταν άπλοί και έργατικοί άνθρώποι. Οί άντρες ξωμάχοι στήν αρχή εξελίχτηκαν σιγά-σιγά σέ μαστόρους τής πέτρας. Παράλληλα είχαν και άγροτικές καλλιέργειες, οί όποΐες όμως δέν απέδιδαν μεγάλο εισόδημα, γι' αύτό ασχολοῦνταν και μέ τήν

5 . *Κτητορικές έπιγραφές-λιθανάγλυφα, άνυπόγραφο άρθρο στό περ. Άρμολοΐ, τ. 3, 1977, σελ. 14-15.*

6 . *Βασίλη Βετσόπουλου, Όδοιπορικό επί τουρκοκρατίας. Πυρσόγιαννη-Λεσκοβίκι, στό δελτίο Ήπειρωτική Έταιρεία, τόμ. 1985, σελ. 260-261.*

οικόσιτη κτηνοτροφία. Ἡ Πυρσόγιαννη φημιζόταν καί γιά τό καλό κρασί.⁷

Σχετικά μέ τήν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος τοῦ χωριοῦ ὁ φιλόλογος Ν. Ρεμπέλης ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι λέξη μέ σλαβική προέλευση καί σημαίνει προσηλιακός τόπος, πού ἀνταποκρίνεται καί στήν πραγματικότητα.⁸

Στήν Πυρσόγιαννη ὑπάρχει ἀξιόλογο μουσεῖο πού προβάλλει τήν ὑψηλή παράδοση τῶν χτιστῶν καί λιθογλυπτῶν τῶν Μαστοροχωρίων τοῦ Γράμμου. Στό μουσεῖο ἔχει συγκεντρωθεῖ σπάνιο ὑλικό γύρω ἀπό τήν τεχνική, τή μυστική γλώσσα τῶν μαστόρων -τά κουδαρίτικα- τά ἐργαλεῖα, τά δρομολόγια, τά συμφωνητικά, τίς κατασκευές τῶν μαστόρων καί ὑλικό ἀπ' τήν καθημερινή καί προσωπική ζωή τῶν μαστόρων καί τίς συνθῆκες τῆς δουλειᾶς τους. Εἰδικότερα ὑπάρχουν 1.300 φωτογραφίες (1870-1940) τραβηγμένες στό Ἄργυρόκαστρο, τή Σμύρνη, τήν Ἀθήνα, τή Σπάρτη, τό Μεσολόγγι, τήν Ἀλεξάνδρεια, τήν Περσία, τήν Ἀμερική κ.ά. Ἐπίσης ὑπάρχουν σχέδια, ἀποτυπώσεις κατασκευῶν, συμφωνητικά δουλειᾶς, τετράδια λογαριασμῶν, προσωπικά ἡμερολόγια καί σημειώσεις. Βλέπει κανεῖς ἀκόμα παλιά ἐργαλεῖα, σχέδια ἐργαλείων, ἀρχιτεκτονικά μέλη, πρέκια, κεφαλοκόλωνα, λιθανάγλυφα μέ ποικίλες παραστάσεις, κτητορικές ἐπιγραφές, τζάκια καί πολλά ἄλλα σχετικά μέ τήν τέχνη τῶν μαστόρων τῆς

7. Γιάννη Μαυρομάτη, ὅπ. παρ., σελ. 16-17.

8. Ἐπιδρομές Σλάβων καί σλαβικά τοπωνύμια, στό δελτίο Ἡπειρωτική Ἐταιρεία, τόμ. 1986, σελ. 68.

Πυρσόγιαννης. Ὑπάρχει ἀκόμη καί σχετική κινηματογραφική ταινία μέ τή ζωή καί τεχνική τῶν μαστόρων.⁹

Στό ναό τοῦ Ἀγίου Νικολάου στεγάζεται ἐπίσης ἕνα μικρό ἐκκλησιαστικό μουσεῖο μέ ἀντικείμενα τῆς χριστιανικῆς λατρείας, ὅπως ἱερά σκεύη, εἰκόνες, ἄμφια, ἀσημικά, λειτουργικά βιβλία κ.ἄ.

β'. Βούρμπιανη

Μετά τήν Πυρσόγιαννη συναντοῦμε τή Βούρμπιανη, ἡ ὁποία στίς ἀρχές τοῦ αἰώνα μας ἦταν τό μεγαλύτερο χωριό της περιοχῆς τοῦ Γράμμου. Εἶναι χτισμένη στά ΒΔ τοῦ Γράμμου, σέ μιά πλαγιά πού τό ψηλότερο σημεῖο της εἶναι ἡ κορυφή Ταμπόρι. Τό πράσινο κυριαρχεῖ παντοῦ. Χαμηλά κυλάει τά ἤσυχα καί γάργαρα νερά του ὁ Γοργοπόταμος πού τρέχει γιά νά τά ἐνώσει μέ τά νερά τοῦ Σαραντάπορου. Ἡ Βούρμπιανη ἀποτελεῖται ἀπό διάφορους μαχαλάδες, τούς Σαρσάδες, Σομπάδες, Δώδεκα Ἀποστόλους, Ἀϊ-Γιάννη καί Μπούκηδες κ.ἄ..¹⁰

Τό ὄνομα Βούρμπιανη εἶναι σλαβικό καί δηλώνει τόπο μέ ἰτιές. Πραγματικά καί σήμερα ὑπάρχουν στά παρόχθια μέρη τῶν τεσσάρων χειμάρρων πού διασχίζουν

9. Χρήστου Ζαφείρη, *Τό μουσεῖο τῶν μαστόρων*, στό δελτίο Ἡπειρωτικῆ Ἐταιρείας, τόμ. 1992, σελ. 520-521.

10. *Δραστηριότητες Συνδέσμου Βουρμπιανιτῶν Θεσσαλονίκης*, στήν ἐτήσια ἔκδοση Ἡπειρος, 1989, σελ. 182-184.